

Skattejagt. Plyndringer af kulturarv er et velkendt fænomen, men forværres problemerne, når man befinder sig tæt på en krigszone? Reportage fra det nordlige Jordan.

Krig og kulturarv

AF MARIE ELISABETH CHRISTENSEN
Arkæolog og specialestuderende på
Konservatorskolen

JORDAN – »Da vi udgravede det her felt, var vi faktisk nødt til selv at hyre en vagt med et telt, der kunne holde øje om natten,« fortæller arkæolog Mie Egelund Lind til os i formiddagsheden. Vi kigger undrende på hegnet og den bevogtede indgang, der omkredser sitet. »Altså, hegnet der er ikke meget værd. Alle i byen vil kunne fortælle jer, hvor I kan komme igennem det. Og de ved alle sammen, hvad vi foretager os, og hvad vi finder,« supplerer Line Egelund, der også er arkæolog.

Vi befinder os i Jordan lidt uden for byen Jerash, godt halvdelen times kørsel nord for hovedstaden Amman. Jerash er med sit imponerende velbevarede kompleks af romerske templer Jordans andenstørste turistattraktion efter oldtidsbyen Petra.

Line Egelund og Mie Egelund Lind er begge erfarne deltagere på udgravningerne i Jerash under The Danish-German Jerash Northwest Quarter Project. Projektet er ledet af professor Rubina Raja fra Aarhus Universitet og professor Achim Lichtenberger fra Universitetet i Münster. Jeg er selv i Jerash på opfordring fra Rubina Raja med henblik på at undersøge, om den væbnede konflikt i Syrien har gjort det nemmere at anskaffe og videresælge kulturarvs-genstande i området, samt hvad der gøres for at stoppe det.

Denne undersøgelse er relevant, da kulturværdier i stigende omfang er blevet et centralt element i nutidens væbnede konflikter, og særligt i de konflikter, der drives af etniske eller kulturelle spændinger. Som følge af den ustabilitet, som opstår under væbnede konflikter, har man i de seneste årtier set, hvordan plyndring og tyveri af kulturarv fra arkæologiske udgravningsområder er blevet særdeles omfattende og velorganiseret. De organiserede smuglernetværk udnytter ofte situationen, og plyndringer udvides til de omliggende regioner, hvor også national- og lokalpolitiske, socioøkonomiske og militære forhold ændres.

Denne problematik er endnu ikke analyseret systematisk, og emnet bliver ofte nedprioriteret, da den internationale opmærksomhed rettes mod det område, der er ramt af konflikten. På denne måde efterlades de omliggende regioner ubeskyttede. Dette er paradoksalt, da man i områder med væbnet konflikt ofte ikke kan gøre noget, før krisen er overstået, hvorimod man i grænseområderne kan sætte præventivt ind.

Da jeg taler med Rubina Raja i udgravningslejren i Jerash, uddyber hun, at plyndring er noget, der er foregået i alle årene. Det er ikke noget nyt. Men det kunne være interessant at se, om det er taget til under konflikten i Syrien:

»Det internationale samfund bruger mange penge, og der er rigtig meget prestige i at ville gøre en indsats for beskyttelsen af kulturarv i Syrien. Men det er virkelig svært at se, at der skulle komme noget ud af det, så længe det er en krigszone. Derfor ville det være mere interessant at kortlægge, om konflikten skaber problemer i nabolandene. Om der kommer flere plyndringer og mere hæleri, fordi situationen og mentaliteten ændrer sig. Her vil det rent faktisk kunne lade sig gøre at sætte ind med det samme,« siger hun.

Søjlegangen er del af hovedgaden, *Cardo Maximus*, i Jerash. FOTO: JACOB BERG

Hegnet rundt om udgravningsområdet i Jerash er ikke meget værd. FOTO: JACOB BERG

Det er ikke et tema, der vrirler med facts, og det bærer præg af at være politisk følsomt. Salg af kulturarvs-genstande er en stor økonomi, og ikke alle er lige interesserede i at få det stoppet. Formålet med min tur til det nordlige Jordan er et forsøg på at indsamle viden gennem egne observationer og samtaler med folk, der arbejder i området.

NÆSTE dag besøger jeg derfor den amerikanske arkæolog og professor dr. Bert de Vries på udgravningen Umm el-Jimal, der ligger under seks kilometer fra grænsen til Syrien og er nabo til en af de store flygtningelejre. De Vries har siden begyndelsen af 1970'erne årligt ledet udgravningerne, der både rummer romerske, byzantinske og tidlige islamiske ruiner. De mange år i landet har kastet nogle refleksioner omkring udgravningens rolle i lokalsamfundet af sig, og det har i de seneste 10-15 år ledt til udviklingen af det, han kalder »bæredygtig arkæologi«.

Da jeg møder ham foran moskéen i det sydvestlige hjørne af udgravningen, fortæller han, at hans overvejelser både er etiske og praktiske:

»Vi kommer ikke udenom, at finansieringen af udgravningerne ofte kommer udefra, og tidligere var vi måske ikke særlig gode til at

involvare de lokale i vores beslutninger. Det har vi gerne villet lave om på. De lokale her ved oftest bedre end jeg, og det gør en verden til forskel, at de kan se, at jeg retter mig efter deres råd. Det giver et helt andet ejerskab, der også spreder sig i lokalsamfundet. Interessen for fortidens levn er ikke særlig stor blandt almindelige jordanere. Det vil jeg gerne lave om på.«

Bert de Vries lægger ikke skjul på, at en del af tanken også er, at det øgede ejerskab skal forhindre illegale udgravninger, og mens vi går, kommer han selv ind på, at det er vanskeligt at komme plyndringer til livs. Sikkerheden på området er for lav, og vagtpersonalet, der skal holde uvedkommende ude, er komplet ineffektivt. De har ingen beføjelser og kan ikke forhindre, at folk kommer ind på området både nat og dag. På spørgsmålet om udviklingen de senere år siger han:

»Jeg kan med sikkerhed sige, at der er kommet mere smugleri. Det er blevet nemmere, og der kommer mange genstande igennem fra Syrien og Irak, som bliver smuglet videre. Om der også er kommet mere plyndring på sitet, må du hellere snakke med Muaffaq om.«

Muaffaq Hazza er arkæolog og den daglige

leder af udgravningsstedet. Da jeg møder ham, er han netop i færd med at lægge sidste hånd på en udgravning af et hus:

»Jeg kan godt mærke en stigning. Ligesom alle andre steder oplever vi plyndringer, det er både lokale, der gør det, men også folk der kommer længere væk fra. Folk kommer hertil fra Syrien med skattekort og vil lede efter guld,« siger han og fortsætter: »Jeg bliver sommetider kontaktet af nogle, der har et skattekort, og som vil vide, om det er ægte. Det samme sker med genstande. Jeg har bekendte, der ringer og siger: 'Vi har fundet sådan og sådan, hjælp os med at bestemme værdien.' Men det vil jeg ikke.«

Muaffaq Hazza er enig i, at smugleriet i disse år har gode kår, men han peger også på et andet problem. Mange genstande havner hos diplomater i Amman, og selv blandt landets elite er interessen for arkæologiske genstande stor, selvom det har været forbudt at handle med dem i Jordan siden 1976. Bert de Vries supplerer med en historie om en bestemt inskription fra et hus i Umm el-Jimal, som han havde et særligt forhold til, men som en dag var forsvundet. Et par uger efter genså han den i haven hos nogle gode bekendte i Amman.

»De fortalte, at det var en sælger, der havde opstået dem med et tilbud, og at det sker jævnligt, men jeg ved ikke, om det passer.« Ifølge Muaffaq Hazza er historierne om en rejsende sælger velkendte, men ikke særligt troværdige. Han beretter i stedet om et reelt illegalt marked for antikviteter, men regner ikke med, at jeg kan få nogle til at udtale sig officielt.

De Vries viser mig det sted, hvor et kommende museum skal ligge, og som dagen forinden er blevet brugt til overrækkelsen af diplomer til de jordaniske og syriske børn, der har deltaget i et arkæologisk grundkursus. Kurset er et led i forsøget på at vække interessen for fortiden, og det næste hold er allerede i gang: »For mange af dem er det noget af det sjoveste, de har oplevet. Og hvis vi kan videregive en glæde og beskyttertrang over for de her sites, kan det forhåbentlig hindre plyndringer i fremtiden,« siger han.

TILBAGE i København pointerer Frederik Rosén, der er lektor på Det Juridiske Fakultet og en af mine vejledere, at det mest interessante måske var det, jeg ikke hørte om:

»Hvor er de store internationale organisationer som UNESCO? UNESCO og de relaterede organisationer har udviklet et normsæt, der sigter på international konsensus omkring problemet med plyndring og tyveri, men der mangler en mere pragmatisk tilgang, så man kan dæmpe efterspørgslen og reducere plyndringer i de påvirkede områder,« siger han.

Mit næste skridt i projektet kunne således være at opsøge syriske flygtninge i lejren tæt på Umm el-Jimal og undersøge, om de kort, der florerer, er ægte eller mere har karakter af piratkort. Jeg skal også kigge på de forskellige markeder for salg af illegale genstande. Og holder diplomateorien, eller bærer den blot præg af en anti-establishment-holdning?

Som professor Rubina Raja sagde i Jerash, så vil et speciale nok ikke løse problemet, men det er vigtigt at få problemet formuleret:

Væbnede konflikter giver anledning til mere plyndring i naboerområderne, og hvad stiller vi så op med det?